

УДК 378.14

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВНЗ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЇ ЛОГІКО-СТРУКТУРНОГО ПІДХОДУ

Г.В. Красильникова, С.Р. Красильников

В статті висвітлені результати аналізу практики моніторингу якості професійної підготовки фахівців в українських ВНЗ, проведеного з позиції логіко-структурного підходу. Встановлені причинно-наслідкові зв'язки проблеми моніторингу якості професійної підготовки («дерево проблем») на інституційному рівні та спроєктована діяльність усіх зацікавлених сторін («дерево цілей») щодо вирішення проблеми покращення якості цієї підготовки у ВНЗ.

Ключові слова: *якість професійної підготовки, моніторинг якості професійної підготовки фахівців, «дерево проблем», «дерево цілей».*

МОНІТОРИНГ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВУЗАХ УКРАИНЫ С ПОЗИЦИИ ЛОГИКО-СТРУКТУРНОГО ПОДХОДА

Г.В. Красильникова, С.Р. Красильников

В статье освещены результаты анализа практики мониторинга качества профессиональной подготовки специалистов в украинских вузах, проведенного с позиции логико-структурного подхода. Установлены причинно-следственные связи проблемы мониторинга качества профессиональной подготовки («дерево проблем») на институциональном уровне и спроектирована деятельность всех заинтересованных сторон («дерево целей») по решению проблемы улучшения качества этой подготовки в вузе.

Ключевые слова: *качество профессиональной подготовки, мониторинг качества профессиональной подготовки специалистов, «дерево проблем», «дерево целей».*

MONITORING OF QUALITY OF PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IN UKRAINE'S UNIVERSITIES FROM POSITIONS OF LOGIKO-STRUCTURAL APPROACH

G.V. Krasylnykova, S.R. Krasylnykov

In the article the lighted up results of analysis of practice of monitoring of quality of professional preparation of specialists are in Ukrainian universities, conducted from position logiko-structural to approach. The reason- investigation connections of problem of monitoring of quality of professional preparation («tree of problems») at university's level and projected activity of all interested participants («tree of aims») are set in relation to the decision of problem of improvement of quality of training in the universities.

Key words: *the quality of professional training, monitoring of the quality of professional training, «tree of problems», «tree of aims».*

В Україні проблемі якості вищої освіти завжди приділялася пильна увага, загострення якої відбулося через ускладнення соціально-економічної ситуації (зростання масштабів вищої освіти з одночасним скороченням державного фінансування освітньої та наукової діяльності, комерціалізація освітньої галузі, нестійкість ринку праці тощо) та зрослі вимоги з боку держави, громадянського суспільства до професійної підготовки фахівців.

З урахуванням нових соціально-економічних та політичних умов, євроінтеграційних процесів в освітній сфері, у проєктах директивних документів (Стратегія реформування вищої освіти в Україні до

2020 року, Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 роки, Концепція створення та функціонування Національної системи моніторингу якості освіти України) [1-3] основною метою визначено підвищення якісного рівня освіти, її конкурентоспроможності як умови інноваційного розвитку суспільства, економіки, особистості. Реалізація пріоритетного напрямку розвитку освіти пов'язується з вирішенням низки завдань, серед яких постає і модернізація системи управління освітою на засадах інноваційних стратегій, у т. ч. освітнього моніторингу.

Мета статті полягає у виявленні причин недостатнього рівня якості професійної підготовки фахівців в українських ВНЗ та встановленні шляхів її постійного покращення.

Аналіз існуючої практики професійної підготовки фахівців свідчить, що її якість є багатоаспектним явищем і об'єктом зацікавленості різних учасників та бенефіціарів, його можна провести з позицій сучасного логіко-структурного підходу (ЛСП) [4]. ЛСП, започаткований у 1960-х роках у США, сьогодні є поширеним інструментом в європейській практиці створення дидактичних проектів. Першою фазою ЛСП при розробленні проекту є аналітична, в межах якої доцільно проаналізувати усі зацікавлені сторони процесу. Графічно аналіз зацікавлених сторін щодо якості професійної підготовки фахівців у ВНЗ за допомогою ЛСП можна представити схематично (див. рис. 1).

Як видно з рис.1, суб'єктами моніторингу якості професійної підготовки фахівців, а відтак носіями моніторингових функцій, виступають держава, громадянське суспільство, учасники освітнього процесу (студенти, викладачі, управлінський персонал ВНЗ), представники ринку праці (роботодавці) та освітнього простору (вітчизняні та зарубіжні ВНЗ, міжнародні організації).

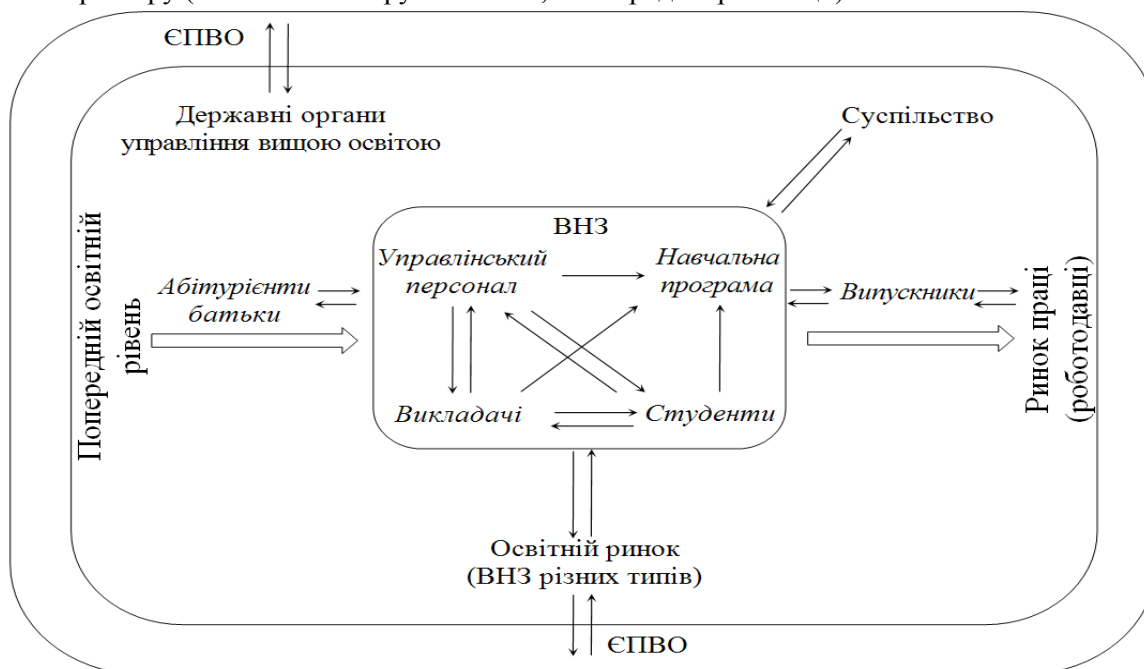

Рис. 1. Схема аналізу зацікавлених сторін моніторингу якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні

І хоча ступінь їх участі у процесі професійної підготовки фахівців різна, усі вони отримують дані щодо її якості через різні канали інформації, аналізують інформацію та використовують для власних потреб. Досить важливим об'єктом моніторингу на інституційному рівні є освітня програма, за якою здійснюється професійна підготовка фахівців певної спеціальності. Детальніше проаналізуємо стан взаємодії суб'єктів та об'єктів моніторингу якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні і окреслимо перспективи їх удосконалення. Зокрема, до сих пір на інституційному рівні:

– чинна система управління залишається замкненою, самодостатньою, слабо орієнтованою на зворотний зв'язок із зовнішнім середовищем;

– до процесів моніторингу в закладах освіти переважно долучаються лише викладацький та управлінський персонал, як правило, студенти слабо впливають або взагалі не беруть участі в управлінні якістю вищої освіти;

– жорстким залишається вертикальний зв'язок державних органів вищої освіти з ВНЗ, що підтримується через систему нормативно-розпорядчої документації, яка регламентує освітню діяльність закладу, не залишаючи йому фактично простору для самостійності;

– робота наглядових рад ВНЗ за участі представників громадськості та професійних союзів роботодавців носить формальний характер, відтак громадянське суспільство не має інструментів впливу на систему освіти;

– випускники ВНЗ, як правило, не задіяні в оцінюванні якості отриманої професійної підготовки, відтак навчальний заклад втрачає об'єктивне джерело неупередженої інформації щодо результатів своєї діяльності;

– ринок праці не проявляє активності у розробленні та оцінюванні навчальних програм, внесенні необхідних змін і їх оновленні.

Схема аналізу зацікавлених сторін моніторингу якості професійної підготовки фахівців (рис. 1) та їх взаємодії на інституційному рівні описує ситуацію, що склалася сьогодні у ВНЗ стосовно моніторингу якості професійної підготовки фахівців. Отже, відповідно до об'єкта та за результатами виконаного аналізу основну проблему дослідження можна сформулювати як «недостовірність, обмежені обсяг і доступність до інформації усіх зацікавлених сторін щодо якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні», яку проаналізуємо з позицій встановлення причинно-наслідкових зв'язків ЛСП. Результати встановлення зв'язків представимо у вигляді дерева проблем – ключового елементу аналітичної фази, яке буде для нас джерелом інформації для проведення етапу аналізу (див. рис. 2). При цьому під науковою проблемою ми розуміємо наукове питання, на яке сьогоднішні знання не дають готової відповіді та керуємося такими критеріями її вибору [5]: актуальність та перспективність вимог педагогічної практики; актуальний рівень наукових знань з педагогіки.

Як видно з рис. 2, головна проблема дослідження спричинена низкою об'єктивних та суб'єктивних причин, що можна угрупувати за ознакою приналежності до певної групи зацікавлених сторін, пов'язаних з:

- бенефіціарами вищої освіти (роботодавцями, випускниками, громадянським суспільством);
- взаємодією суб'єктів процесу професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ (студенти, викладачі, управлінський персонал);
- взаємодією ВНЗ з іншими учасниками освітнього простору, в т.ч. органами державного управління, закладами-партнерами, впливом ЄПВО.

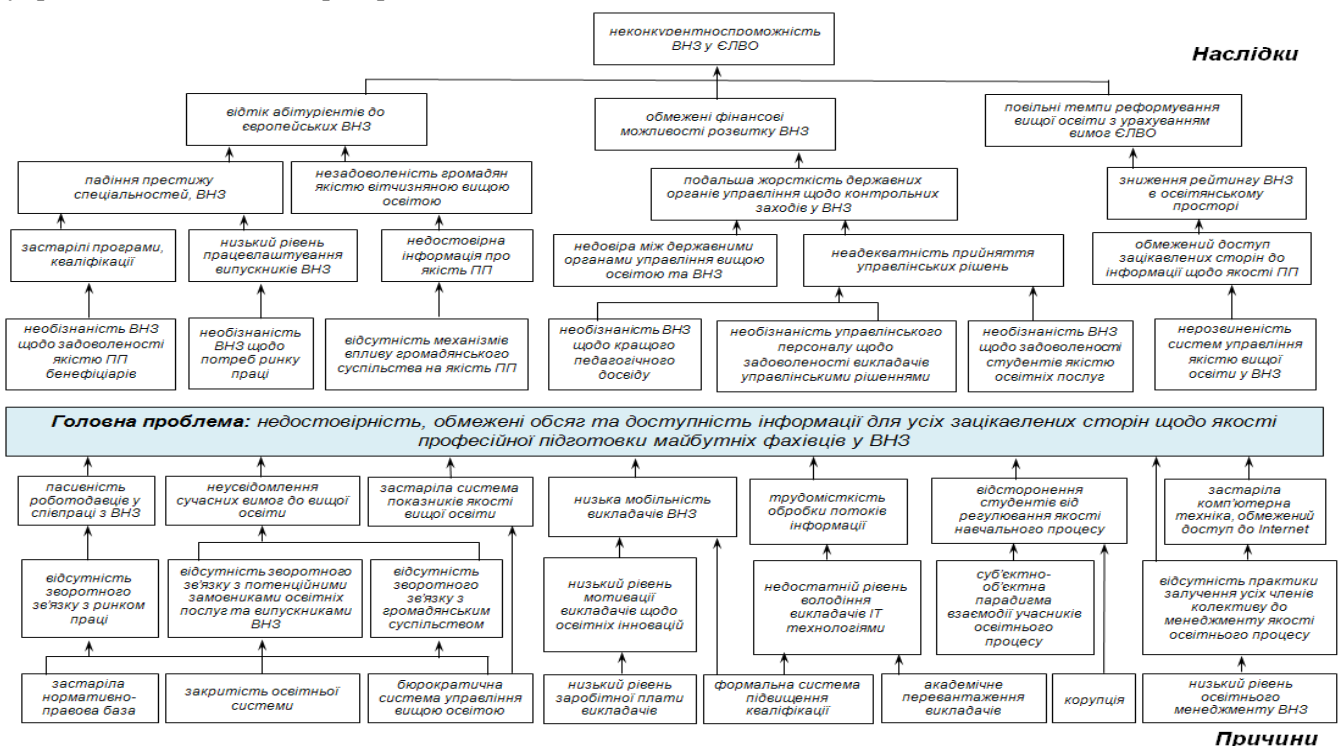

Рис. 2. Логіко-структурний аналіз причинно-наслідкових зв'язків проблеми моніторингу якості професійної підготовки інженерів швейної галузі в ВНЗ («дерево проблем»)

Розглянемо першу групу причин. Сьогодні вища школа мало переймається думкою роботодавців щодо якості підготовки фахівців, яких вона постачає на ринок праці. Відтак невідповідність обсягів підготовки фахівців з вищою освітою потребам ринку праці є досить істотною, оскільки досі система вищої освіти орієнтується, передусім, на необґрунтований попит молоді на окремі «модні» спеціальності, а не потреби економіки. Відсутність об'єктивної інформації щодо спектра необхідних фахівців на ринку праці сприяє виникненню протиріч між професійними орієнтаціями молоді і потребами підприємств, організацій і фірм у фахівця.

Отже, прийняття оперативних і якісних управлінських рішень, пов'язаних з підвищенням якості підготовки фахівців, задоволенням їх потреб у розвитку і потреб суспільства, неможливо без відстеження

динамічних соціально-економічних процесів і явищ, що відбуваються в країні. Ця обставина вимагає стабільного надходження оперативної інформації, її перетворення в зручні для аналізу форми, що вимагає створення єдиної, чітко налагодженої системи моніторингу.

В той же час ми усвідомлюємо, що масштабні маркетингові дослідження потреб сучасного динамічного ринку праці для встановлення пріоритетних напрямів підготовки фахівців в Україні не під силу окремим ВНЗ. Отже, слід наголосити на необхідності організації державної системи моніторингу ринку праці та освітнього ринку на основі використання сучасних методів маркетингових досліджень, стратегічного планування тощо, та покласти такі зобов'язання на спеціалізовані експертно-аналітичні органи.

Друга група причин свідчить, що сьогодні між суб'єктами освітнього процесу на рівні ВНЗ не існує прозорого механізму інформування сторін щодо якості професійної підготовки майбутніх фахівців. І основною причиною такого стану речей є відсторонення студентів від питань регулювання якості вищої освіти. Відтак, виникає протиріччя між реальним станом надання освітніх послуг та постійно зростаючими вимогами основних споживачів цих послуг – студентів ВНЗ. Крім цього, активне залучення усіх співробітників ВНЗ до процесів забезпечення якості також має базуватися на зворотному зв'язку з ними.

Передумовою виникнення третьої групи причин є перехід країни до ринкової моделі економіки, що зумовило зміну місця ВНЗ у її соціально-економічній системі. Нові умови конкуренції ВНЗ за держзамовлення на підготовку фахівців; кошти населення, що може оплачувати освітні послуги; фінансова підтримка держави, міжнародних фондів та корпорацій у вигляді проектів, грантів на наукові дослідження тощо, вимагають здійснення навчальними закладами складних процедур аналізу зовнішнього середовища та пошуку нестандартних управлінських рішень.

Аналіз причин, що зумовлюють головну проблему дослідження, та їх наслідків дозволили за допомогою ЛСП перейти до побудови «дерева цілей» (див. рис. 3). Згідно з ЛСП кожна проблема повинна трансформуватися у конструктивну мету [4]. При цьому вимогами до формулювання цілей є реальність, конкретність, досяжність. Наприклад, представлена на рис. 2 причина «відстороненість студентів у процесах регулювання якості професійної підготовки» на рис. 3 трансформується у мету «залучення студентів до оцінювання якості надання освітніх послуг ВНЗ».

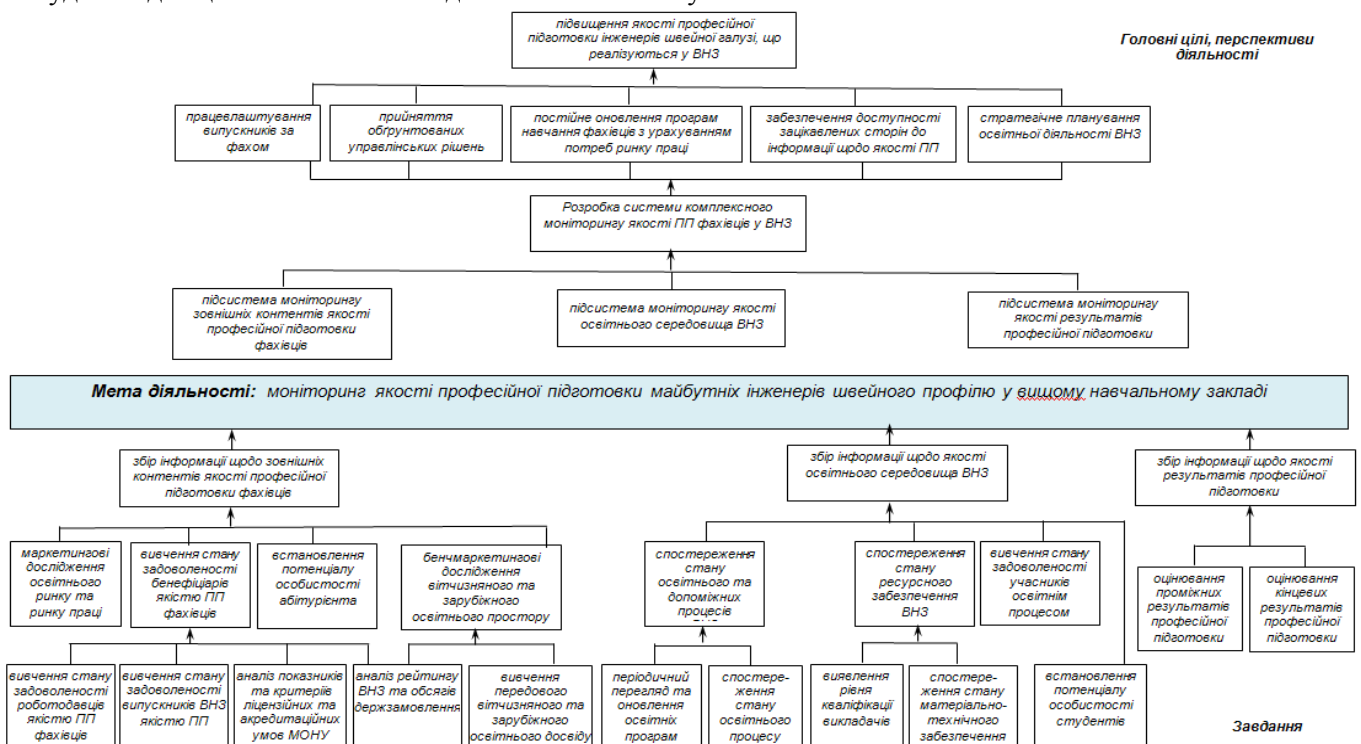

Рис. 3. Аналіз діяльності з моніторингу якості професійної підготовки фахівців у ВНЗ («дерево цілей»)

Переходимо до аналізу діяльності з інформаційного забезпечення усіх зацікавлених сторін щодо якості професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ («дерево цілей»). Отже, головна мета – підвищення якості професійної підготовки фахівців буде досягнута, якщо у ВНЗ буде розроблена та запроваджена система внутрішнього моніторингу якості підготовки, яка міститиме такі підсистеми: зовнішніх контентів, освітнього середовища та результатів навчання студентів.

Попри чисельні наукові дослідження в сфері освітнього моніторингу система збору інформації щодо якості результатів професійної підготовки фахівців на інституційному рівні у переважній більшості українських ВНЗ залишається такою, яка склалася у радянський період і базується на сталій ієрархічній системі контролю і не має системного характеру. За допомогою логіко-структурного аналізу встановлено, що моніторинг якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні виступає як цілісність, яка складається з взаємозалежних частин, кожна з яких певною мірою характеризує ціле; частини вписуються в ієрархічну структуру і тісно взаємопов'язані між собою. Відтак покращення якості професійної підготовки фахівців на інституційному рівні можна досягти за умови проектування системи комплексного моніторингу якості цієї підготовки із урахуванням вимог усіх зацікавлених сторін.

Література

1. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 [Електронний ресурс] : проект робочої групи під керівництвом МОН України. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf (дата звернення: 29.11.2014).
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education-ua.org.ua...ukrajini-na-period-2015-2025...> (дата звернення: 27.12.2014).
3. Концепція створення та функціонування Національної системи моніторингу якості освіти України (за структурою Кабінету Міністрів України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iitzo.gov.ua/.../130320-ENQAS_Ukraine_za_st. (дата звернення: 21.02.2014).
4. Готин С. В. Логико-структурный подход и его применение для анализа и планирования деятельности / С. В. Готин, В. П. Калоша. – М.: ООО «Вариант», 2007. – 118 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

References

1. Stratehiya reformuvannya vyshchoyi osvity v Ukrayini do 2020 [Elektronnyy resurs] : proekt robochoyi hrupy pid kerivnytstvom MON Ukrayiny. – Rezhym dostupu: http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf (datazvernennya: 29.11.2014).
2. Kontseptsiya rozvytku osvity Ukrayiny na period 2015–2025 rokiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.education-ua.org.ua...ukrajini-na-period-2015-2025...> (data zvernennya: 27.12.2014).
3. Kontseptsiya stvorenniya ta funktsionuvannya Natsional'noyi systemy monitorynhu yakosti osvity Ukrayiny (za strukturoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.iitzo.gov.ua/.../130320-ENQAS_Ukraine_za_st. (data zvernennya: 21.02.2014).
4. Gotin S. V. Logiko-strukturnyyi podhod i ego primenenie dlya analiza i planirovaniya deyatel'nosti / S. V. Gotin, V. P. Kalosha. – M. : ООО «Variant», 2007. – 118 s.
5. Yahupov V. V. Pedagogika : navch. posibnyk / V. V. Yahupov. – K. : Lybid', 2002. – 560 s.